

ВІДГУК

офіційного опонента

на кандидатську дисертацію Толмачова Олексія Анатолійовича
«ПСИХІЧНІ РОЗЛАДИ У ХВОРИХ НА ГІПЕРТЕНЗИВНУ
ЕНЦЕФАЛОПАТІЮ: КЛІНІКА, ДІАГНОСТИКА, ЛІКУВАННЯ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук
зі спеціальності 14.01.16 - психіатрія

Актуальність теми дослідження. Актуальність досліджень психічних розладів у хворих на гіпертензивну енцефалопатію зумовлена тим, що своєчасне виявлення та правильне лікування цих порушень підвищує якість життя, дозволяючи загальмувати, а в деяких випадках і попередити розвиток важких проявів психічних розладів та когнітивних порушень у формі деменції.

Проблема психічних розладів у хворих на гіпертонічну хворобу є міждисциплінарною і до її вирішення повинні бути залучені фахівці суміжних спеціальностей - неврологи, терапевти, кардіологи, лікарі загальної практики сімейної медицини. Підвищення частки психічних розладів у структурі захворюваності являє собою одну з першочергових проблем сучасної медицини, у якій зокрема порушення когнітивних функцій є однією з мішеней не тільки артеріальної гіпертензії, а і поєднаних з нею афективних розладів, що на сучасному етапі наукових спостережень практично не вивчено, а тому зумовило актуальність теми обраної дисертації, сформувало її мету, завдання і програму дослідження.

Відомо, що з часом у пацієнта на гіпертензивну енцефалопатію виробляється толерантність до фізичного дискомфорту, а психічні розлади, яким не було приділено достатньої уваги, досягають більш вираженої стадії і виходять на перший план, що значно ускладнює процес лікування та реабілітації. Тому важливою та актуальною проблемою є покращення методів ранньої діагностики та застосування додаткових методів лікування у вигляді когнітивного тренінгу.

У зв'язку із цим дисертаційне дослідження О. А. Толмачова поглиблює теоретичні уявлення про психічні розлади у хворих на гіпертензивну енцефалопатію, за допомогою додатково розробленого скринінгового і моніторингового діагностичного інструментарію дає можливість ранньої діагностики когнітивних порушень в частині дослідження мовної комунікації.

Актуальність і доцільність дослідження зумовлена тим, що удосконалення методів ранньої діагностики та лікування психічних захворювань сприятиме збереженню психічного здоров'я населення, скороченню термінів непрацездатності та відновленню соціального функціонування.

Дисертаційна робота О. А. Толмачова має стандартну для кандидатських дисертацій структуру - складається зі вступу, огляду літератури, п'яти розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел, додатків, переліку умовних позначень. Зміст, мета, завдання, об'єкт та предмет роботи повністю відповідають її текстовому наповненню і напрямку дослідження.

У вступній частині в лаконічній формі приведені докази на користь актуальності проблеми, доцільності дослідження клініко-психопатологічних особливостей психічних розладів у хворих на гіпертензивну енцефалопатію і пошуку нових підходів до їх терапії. Рішення даної задачі, за початковими прогнозами дисертанта і отриманими результатами, виявилось результативним, оскільки одержаний масив наукової інформації практично інтегрований на рівні нової форми терапії, яка є інтелектуальною власністю дисертанта. Підтвердженням тому є Свідоцтво на авторське право на науковий твір.

Вступний розділ дисертації містить такі обов'язкові методологічні атрибути як формулювання актуальності, мети, задач, об'єкту, предмету, наукової новизни, практичної значущості результатів дослідження, особистого внеску автора, апробації отриманих даних. У вступі зазначено

особистий внесок здобувана, який є достатнім. Всі необхідні етапи здійсненого дисертаційного дослідження опрацьовано автором самостійно.

Результати дисертаційного дослідження у повній мірі відображені у достатній кількості наукових публікацій у провідних вітчизняних та міжнародних наукових виданнях, перелік яких представлений в авторефераті. Вимоги МОН України відносно публікацій виконані у повному обсязі.

Перший розділ дисертації «Теоретичний аналіз проблеми психічних розладів у хворих на гіпертензивну енцефалопатію» містить огляд літератури, присвячений даній проблемі й складається з п'яти підрозділів, логічно пов'язаних з тим колом питань, вирішення яких автор ставить перед собою як провідне завдання. У ньому представлений ґрунтовний огляд літератури, який базується на аналізі достатньої кількості публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів. Він дає уявлення про сучасне розуміння проблеми психічних порушень у хворих із цереброваскулярною патологією. Даний розділ дисертаційної роботи викладено логічно. Обґрунтовано доцільність подальшої розробки вибраного автором напрямку наукових досліджень і запроваджений дисертантом аналіз літературних джерел свідчить на користь його достатньої досвідченості, як фахівця з проблеми вивчення психічних розладів у хворих на гіпертензивну енцефалопатію.

Другий розділ традиційно присвячено загальній характеристиці обстежених, дизайну та методам дослідження. З матеріалів, наведених в розділі, випливає, що дисертаційне дослідження виконано на достатній кількості пацієнтів (всього було обстежено 350 хворих з психічними розладами на тлі гіпертензивної енцефалопатії, 120 з яких було відібрано для подальшого дослідження), з дотриманням необхідних правил етики та деонтології.

В даному розділі чітко сформульовані критерії включення пацієнтів до дослідження, а також обґрунтовано критерії виключення з нього. Використані автором методи дослідження є сучасними, інформативними і

відповідають меті та задачам дисертаційної роботи. Надана загальна характеристика обстежених хворих та поглиблена і переконлива аргументація розробленого дисертантом комплексу методів дослідження. В даному розділі описано основні етапи організації дослідження та описано їх сутність. Дані, наведені в другому розділі дозволяють сформулювати цілісне уявлення про етапність та основні стратегії організації комплексного клініко-психологічного дослідження.

Наступний, третій розділ «Дослідження психічних розладів у осіб з гіпертензивною енцефалопатією» містить дані системного дослідження, яке дозволило виявити та описати притаманні даній категорії пацієнтів клініко-психологічні особливості перебігу психічних розладів психотичного та непсихотичного рівня.

Реалізація адекватного методологічного підходу дозволила дисертанту визначити та систематизувати основні психопатологічні синдроми психічних порушень у хворих на гіпертензивну енцефалопатію, які представлені автором у четвертому розділі «Результати діагностики психічних розладів у хворих на гіпертензивну енцефалопатію»

В четвертому розділі «Результати діагностики психічних розладів у хворих на гіпертензивну енцефалопатію» приведено неврологічні та психічні характеристики у хворих на гіпертензивну енцефалопатію за даними опитувальників, психологічних та клінічних тестів у відібраних групах. Автором представлені методи, які спрямовані для розпізнання та диференційної діагностики психічних захворювань шляхом виявлення особливостей психіки при наявності інших патологічних станів.

У цьому розділі автор презентує оригінальну власну тренінгову програму сприйняття та відтворення конструктів мови, оскільки погіршення сприйняття мови, порушення її розбірливості та відтворення є функціональною відповіддю внутрішнього вуха та інших відділів слухового аналізатора на багатофакторні патологічні впливи. Автор засвідчив, що

програма ідентифікації когнітивних порушень по мовній комунікації, водночас має і тренінгову функцію.

До розробки власної програми когнітивного тренінгу хворих на артеріальну гіпертензію спонукали дослідження ранньої діагностики хронічної ішемії мозку, які виявили, що одним з перших клінічних проявів розвитку патології є кохлеовестибулярний синдром судинного генезу з епізодичним порушенням рівноваги, шумом у вухах, зниженням сприйняття мови через погіршення її розбірливості.

Когнітивний тренінг є безмедикаментозним методом реабілітації і являє собою систематичні заняття пацієнта з фахівцем-реабітологом (лікарем, нейропсихологом), зазвичай у комбінації із самостійними вправами з метою розвитку здатності тривалої і глибокої концентрації уваги і здатності відтворення мови. У тренінговій програмі коректно сформульовано принципи роботи фахівця-реабітолога.

В п'ятому розділі «Результати лікування психічних розладів у хворих на гіпертензивну енцефалопатію» доведено, що важливою ланкою у наданні допомоги хворим з психічними розладами, зумовленими гіпертензивною енцефалопатією, є включення реабілітаційної допомоги з метою зменшення впливу чинників, які обмежують життєдіяльність людини. Отже, вплив медикаментозного лікування на зменшення виразності симптомів можна розглядати як необхідний етап підготовки пацієнта до реабілітаційних заходів. Обраний підхід дозволив сформувати позитивну мотивацію пацієнта для поліпшення функціонування у соціальному оточенні.

Таким чином, отримані дисертантом результати власних досліджень мають наукову новизну, оскільки розширюють існуючі уявлення щодо основних лікувально-діагностичних заходів щодо психічних розладів на тлі гіпертензивної енцефалопатії. Містять обґрунтування та технології проведення нових ефективних підходів до психокорекції хворих психіатричного профілю, включаючи авторський «Когнітивний тренінг хворих на артеріальну гіпертензію: сприйняття мови».

Результата дисертаційних досліджень Толмачова Олексія Анатолійовича впроваджені в практичну діяльність низки психоневрологічних закладів України, а також педагогічний процес кафедри психології Одеського національного медичного університету МОЗ України.

Завершують роботу узагальнення результатів дослідження, де автор стисло, але за суттю наводить основні отримані результати власної праці. Висновки відображають чітко надання отриманих цифрових показників й основних засад проведеного дослідження. Текст дисертації добре ілюстрований, містить достатню кількість таблиць та рисунків, що значно спрощує сприйняття викладеного матеріалу. Список використаних джерел літератури оформлений згідно вимог. Основні положення та висновки дослідження доповідались та обговорювались на багатьох конференціях, конгресах, з'їздах, що підтверджує широку апробацію результатів дисертації.

Автореферат повністю відбиває зміст та сутність дисертаційної роботи, отримані результати та висновки проведеного дослідження. Має всі необхідні підрозділи. У наведених наприкінці автореферату опублікованих працях повною мірою відображені результати досліджень.

Головною перевагою аналізованого дослідження, є те, що воно виконане з урахуванням деяких етапів породження мовлення й особливостей сприйняття психолінгвістичних одиниць у ситуації дефіциту вищих психічних функцій.

Теоретичні узагальнення, відображені у висновках дисертаційної роботи, свідчать про глибоке розуміння автором проблеми дослідження та вирішення усіх поставлених завдань, їхню відповідність змісту й основним результатам.

Разом з тим, варто зупинитися на окремих дискусійних питаннях:

1. Приведена частота зустрічаємості тільки провідних синдромів психічних розладів в даній категорії хворих. Було б цікаво розглянути і інші синдромальні прояви.

2. Доцільно було б вказати в тексті дисертації ту модель чи структуру в мові, на яку дисертант спирався при вивченні проявів дефіциту вищих психічних функцій, а також критерії виявлення мовних проявів дефіциту вищих психічних функцій.
3. Програма когнітивного тренінгу називається «Когнітивний тренінг хворих на артеріальну гіпертензію: сприйняття мови». З роботи незрозуміло чи проводилися емпіричні дослідження для категорії хворих з артеріальною гіпертензією до встановлення діагнозу гіпертензивної енцефалопатії.
4. Автор стверджує, що показники сприйняття і відтворення мови через її розбірливість є маркерами судинних порушень головного мозку. Як розроблена програма сприяє поліпшенню стану хворого, яка основа цього процесу, якій позитивний вплив на якість життя пацієнтів.

Висловлене не знижує загальної високої оцінки дисертаційного дослідження як цілісного та логічно довершеного.

Загалом дисертаційна робота Толмачова Олексія Анатолійовича «Психічні розлади у хворих на гіпертензивну енцефалопатію: клініка діагностика, лікування» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, в результаті якого отримані нові науково обґрунтовані дані, що в сукупності є суттєвими для розвитку конкретного напрямку певної галузі науки.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор, Толмачов Олексій Анатолійович, здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук зі спеціальності 14.01.16 - психіатрія.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри психології

Одеського національного медичного університету

доктор медичних наук, професор

